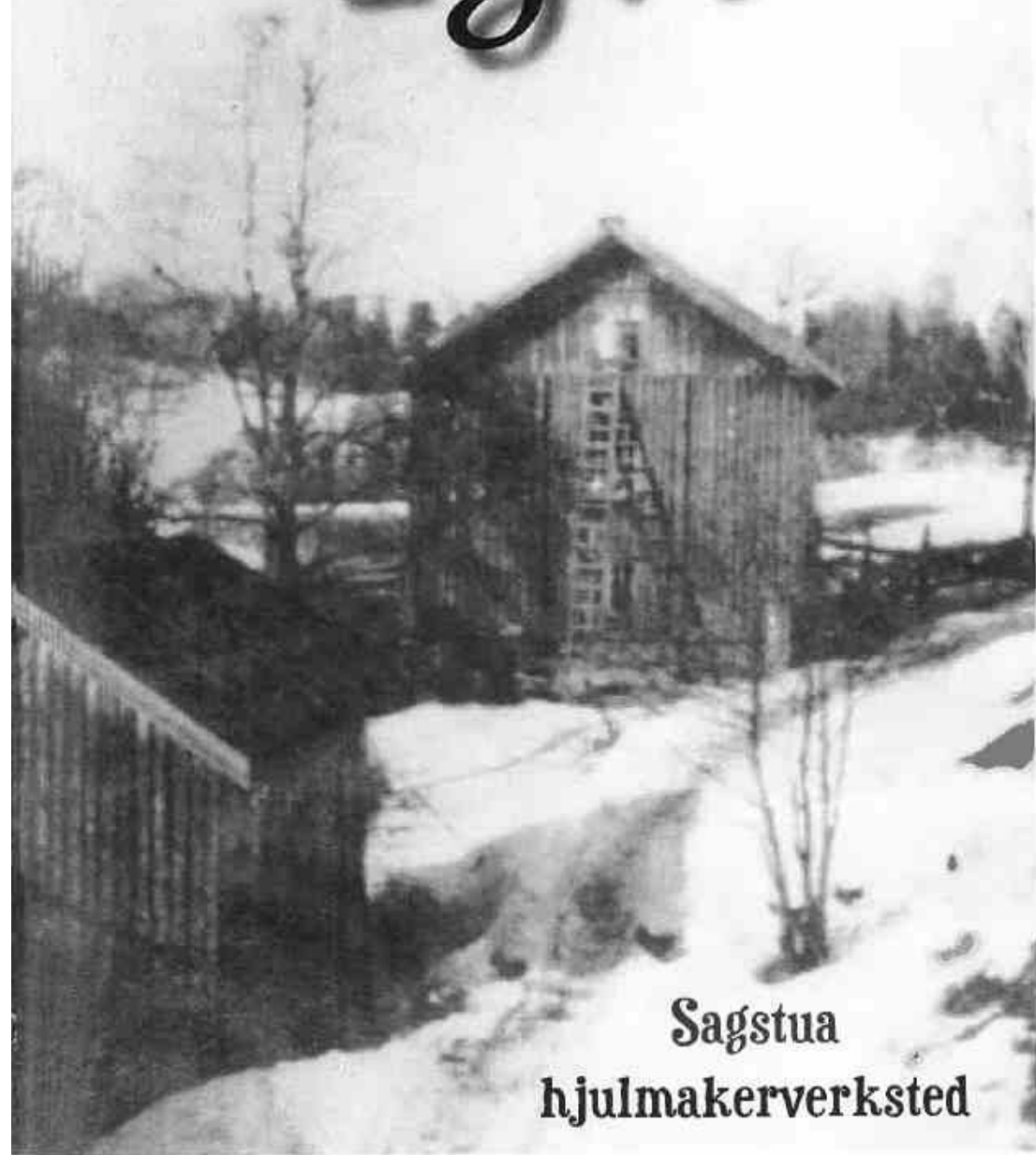

Lokalhistorisk skrift for Enebakk
Nr. 4 • 2005 • Årgang 7 • Utgitt av Enebakk Historielag

Ign

Sagstua
hjulmakerverksted

V i som befatter oss med lokalhistorie har dessverre så altfor lett for å henge oss opp i store begivenheter og kjente navn. Utallige artikler er blitt skrevet om Helle Juel på Vestby, Holm Jølsen på Ekeberg og om de fantastiske juleselskapene på Flatebygodset. Alt dette er vel og bra, men hva med alle de som levde sine liv i det "små"? Hva med de mange håndverkerne som drev sine virksomheter rundt omkring i bygda og som mange fortsatt husker, men som få har funnet "spennende" nok til å skrive nevneverdig om? Her i Enebakk fantes det nemlig et stort antall smeder, sagbruksarbeidere, skomakere, hovslagere, snekkere og hjulmakere. Kanskje er det på tide å la historiene om de "høye herrer" hvile litt og heller sette fokus på disse hverdagssliterne?

Tidligere i høst tok jeg kontakt med Egil Thoresen. Han er barnebarn av hjulmaker Aksel Bråthen, som drev verksted ved Tangenelva i Ytterbygda. Det viste seg at Thoresen er i besittelse av sin bestefars gamle hjulmakerverksted i form av store mengder maskiner, verktøy, tegninger og regnskapsbøker. Selve bygningen som huset verkstedet er for lengst borte, men innholdet eksisterer altså i beste velgående. Og når Thoresen starter opp de gamle maskinene kan man fortsatt fornemme noe av stemningen som må ha rådet i det gamle verkstedet. I 2006 er det 100 år siden Aksel Bråthen startet som hjulmaker ved Tangenelva og hva er derfor mer naturlig enn å la hjulmakeren fortelle sin historie i dette nummeret av Ign? Materialet som finnes om Aksel Bråthen og verkstedet hans er imidlertid så omfattende at jeg med denne artikkelen kun skraper overflaten. Men det er ihvertfall en begynnelse!

Henning Bergersen

Sagstua hjulmakerverksted

Av Henning Bergersen

Hjulmakerverkstedet ved Tangenelva finnes ikke mer! Bygningen som rommet verkstedet brant kommunen ned under en øvelse våren 1968. Da hadde den gamle hjulmakeren vært død i 3 år og sønnen Karl hadde fjernet det meste av verktøy og maskiner, så bygningen ved Tangenelva sto tom.

*Det gamle
hjulmakerverkstedet
var opprinnelig et
garveri og lå nede
ved Tangenelva,
tvers over veien
for landhandelen.
Bygningen ble revet
i 1968.*

*Nøkkelen til
det gamle
verkstedet.*

I dag kan man kanskje undres over hvorfor kommunen valgte å brenne ned et hus med så mye lokalhistorie i veggene, men trolig gjorde de det av sikkerhetsmessige årsaker. Det gamle hjulmakerverkstedet var oppført i to etasjer og i andre etasje var det innredet leiligheter. I 1968 var disse leilighetene i så dårlig forfatning at kommunen mente det var uforsvarlig å ha folk boende der. Og man ville nødig at det gamle hjulmakerverkstedet skulle bli tilholdsted for omstreifere og andre ubudne gjester. Flere lokale røster hevet seg og mente man burde nøye seg med å rive leilighetene i andre etasje og heller legge tak på hjulmakerverkstedet for å bevare det for ettertiden. Men kommunen hadde allerede bestemt seg og en vårdag i 1968 satte de fyr på den gamle bygningen. I løpet av få timer var hjulmakerverkstedet på Sagstua borte for alltid.

Hans Olsen Durud - den første hjulmakeren

Vår historie starter imidlertid lenge før denne vårdagen i 1968. I riktig gamle dager var nemlig Hans Olsen Durud (1855-1920) hjulmaker på Vestby gods i Ytterbygda. Han bodde på Bråtan (ved Mjær stadion), sammen med familien sin. Hans Olsen Durud hadde ansvaret for vedlikehold på Vestby, som den gang var en av bygdas største gårder og eiet av godseier Axel Gulbranson (1866-1950). Hans var sagreperator og hjulmaker, og han likte seg best når han kunne drive med regning. Kopiblyanten hadde han alltid i vestelomma og det sies at han ikke følte seg påkledd uten notatblokk. Da saga ved Sagstua skulle få turbiner istedet for vannhjul hadde Gulbranson fått noen ingeniører til å ordne med det. Hans hadde imidlertid regnet på prosjektet og mente ingeniørene hadde konstruert en altfor spinkel anretning. Dette fortalte han også til de lærde fra hovedstaden, men da grep godseieren inn og mente at Hans ikke burde snakke slik til ingeniørene. Da tok Hans blyanten sin og gikk.

Det viste seg imidlertid at de måtte installere to turbiner på stedet, da anretningen som ingeniørene hadde konstruert ble for spinkel. Godseier Gulbranson var innerst inne svært stolt av den kyndige hjulmakeren sin og han tilbød seg også å betale ingeniørutdanning for ham i England. Men Hans takket høflig nei. Han ville mye heller bli på Bråtan hos kona Mina.

Hans Bråthen, kona Mina og sønnen Aksel, fotografert utenfor hjemmet på Bråtan omkring 1905.

Hjulmaker Aksel Hansen

Sønnen til Hans, Aksel Milliam Hansen Bråten (1886-1965) gikk fra 1902 i lære hos sin onkel Alfred Durud, som drev hjulmakerverksted på Bakken i Råken. Alfred var av den gamle skolen og drev kun for hånd.

Aksel festet seg hos onkelen for tre år, med en lønn på 50 kroner og kost for første år, og 100 kroner for hver av de to neste. De drev sammen på Bakken til 1905, da Alfred reiste til USA. Han var redd det skulle bli krig med Sverige. Aksel overtok da driften av hjulmakerverkstedet. Selv syntes ikke Aksel han var dugelig nok for hjulmakeryrket og fikk derfor med seg Kristian Kjepperud som var utlært i Oslo, men etter bare et års tid flyttet Kjepperud til Dalefjordingen for å drive på gårdene der. Aksel bestemte seg da for å starte sitt eget hjulmakerverksted.

Godseier Gulbranson på Vestby tilbød Aksel det nedlagte garveriet ved Sagstua og han flyttet derfor dit. Den to-etasjes bygningen lå nede ved elva, rett over for landhandleriet. Aksel var da nygift og stelte i stand to rom på kvisten til seg og kona Karoline. For den unge hjulmakeren var dette en svært praktisk løsning, for arbeidsdagene skulle vise seg å bli lange. I løpet av 1906 bygde Aksel det gamle garveriet om til et hjulmakerverksted.

Han fikk rigget til et vannhjul og noen sager, for å kunne bruke vannkraften fra elva. I starten hadde han ingen høvelmaskin, men på grunn av den stadig økende arbeidsmengden fikk han bygget seg en. Redskaper, avretter og dreiebenk laget han også for egen hånd. I starten hadde han to gutter fra bygda til å hjelpe seg, men senere fikk han hjelp av den svært dyktige snekkeren Tor Stensrud. Han ble hos hjulmakeren i mange år. Godseier Gulbranson, som var en generøs og rettskaffen mann, skaffet den unge hjulmakeren alt han trengte av materialer. Aksel forteller selv at godseieren overlot ham et skur med bjerkeplank som han kunne bruke og betale for senere når han fikk oppgjør fra kundene. Godseieren var i det hele tatt en svært vennlig mann, som tok godt vare på sine folk. I 1907 fikk hjulmakeren støpt en turbin hos Tomter jernstøperi og dette lettet arbeidet ytterligere.

Hjulmakeren fotografert i 1941.

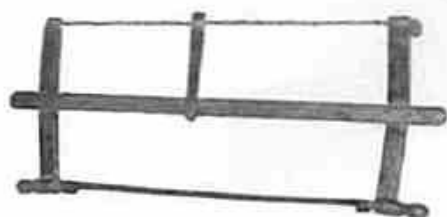

*Aksel Bråthen
ble i 1907
kåret til
Enebakk
Skytterlags
beste skytter.*

I begynnelsen jobbet Aksel hovedsaklig for Gulbranson, men også for Butenschön på Bjerke. I løpet av kort tid laget Aksel Bråthen hjul og kjøredoninger til de fleste gårdene i Enebakk. Han forteller at han på denne tiden hadde en ukelønn på mellom 12 og 18 kroner, noe han selv syntes var meget bra.

I 1909 måtte Aksel avtjene verneplikt og ble da hjulmaker ved artilleriet i Fredrikstad. Aksel var dyktig med geværet og ble allerede i 1907 kåret til Enebakk skytterlags beste skytter. Senere ble han sendt til arsenalet på Akershus festning, der han blant annet reparerte rundtkjørt kanonhjul. Her fikk han tittelen korporal og dessuten svært nyttig opplæring innen hjulmakeryrket. Aksel forteller at da han i 1914 var på feltmanøver i Elverum, fikk han for første gang se en flymaskin. I Elverum så han også Kong Haakon for første gang.

Etter endt militærtjeneste ga han seg i kast med hjulmakerverkstedet for alvor og man kan godt si at han hadde sin storhetstid i årene som fulgte. Han fikk stadig flere kunder også utenfor bygda og leveransene ble stadig større. I store mengder produserte han hjul, drag og sleder til vognmenn i Oslo. Vognmann Kristiansen i Etterstadgata var en meget god kunde. Kristiansen hadde over 50 hester i fast kjøring i hovedstaden og trengte derfor mange hjul. I denne perioden hadde Aksel fem mann i arbeid på verkstedet og virksomheten blomstret.

*Denne grindsaga brukte hjulmakeren i verkstedet.
Foto: Egil Thoresen.*

Det ble mange sene kvelder og ofte kunne man høre maskinene gå til langt på natt der nede ved elva. De som har opplevd stedet forteller at det rådet en helt spesiell stemning der inne. Aksel hadde laget noen snedige anretninger for å øke arbeidskapasiteten og trivselen i verkstedet. Foruten en svært sjelden avretter laget i tre, konstruerte han en lys-anretning som må ha vært temmelig unik på den tiden. Den var bygget slik at en lampe var hengt opp i en trinse ytterst på en lang og svingbar stang som gikk ut fra veggen. På denne måten kunne hjulmakeren svinge lyset hvor han ville etter behov.

Hjulmakerverkstedet ved Tangenelva var ikke bare et produksjonslokale, men også et viktig samlingspunkt for folk i bygda. Særlig de unge visste å finne veien dit når de trengte noe småtteri, eller de kom bare for å se hjulmakeren arbeide. Det måtte til tider ha vært vanskelig å få arbeidsro, men hjulmakeren avviste ingen. Han lot til og med farende fanter som rekte langs veiene sove ut rusen i varmen fra ovnen.

Over: Verktøy fra hjulmakerverkstedet, laget i flammebjørk. Til høyre: Hjulmakerens veske. I denne oppbevarte han sine viktige papirer.

På denne tiden var det mye ål i Tangenelva og det var ikke sjelden at den satt seg fast, slik at hjulmakeren måtte ut og kutte ål som hadde kila seg mellom vannrenna og turbinen. Ålen tok han med seg og solgte i Oslo. Ålen ble også fanget i åleteiner og solgt til restauranter i Oslo.

I 1921 kom godseier Gulbranson i tvist med likningsmyndighetene i Enebakk og enden på visa var at godseieren måtte selge skogen til kommunen for underpris. Kommunen overtok dermed Vestbygodset med alle husmannsplasser, hjulmakerverkstedet og de omkringliggende skogområder. Det skulle imidlertid vise seg at kommunen drev både skogen og godset lite hensiktsmessig og etterhvert ble Vestby en stor belastning for kommuneøkonomien. Vestby ble senere solgt til familien Hobøl, men kommunen beholdt det meste av skogen. Man kan godt si at det var takket være Gulbransons reaksjon på skatteseddelen i 1921, at kommunen fikk tilgang på det området som senere skulle bli byggefeltet i Våglia.

Utover på 1920-tallet avtok gradvis etterspørselen etter hjul og Aksel måtte påta seg stadig mer varierte oppdrag.

Bortsett fra å lage eller reparere ski, bygde han karosserier til både biler og busser – blant annet til Randems og Løkens bussruter. Hjulmakeren laget dessuten en mengde sleder og andre kjøredoninger til folk rundt omkring i bygda. Etterhvert begynte han også produksjon av kjøkkeninnredning, stoler, bord og ikke minst husfasader. Tar man en titt på den gamle lensmannsboligens dører og vinduer, er det hjulmakeren som sto for det meste av arbeidet der. Etter 1928 overtok traktorer med gummi hjul markedet og dermed var det helt slutt på produksjonen av hjul. Aksel fortsatte imidlertid i mange år med reparasjon av gamle hjul.

Det siste hjulet som Aksel Bråthen laget henger fortsatt på veggen i verkstedet i Vågla.

Hopp og langrenn var svært populært blant ungene i Enebakk i årene før og under andre verdenskrig, så Aksel lagde ski til ungene i bygda. Han senket trevirket ned i varmt vann og laget en fin bue på den. Og han skar to flotte render under.

Ved hjelp av denne konstruksjonen bøyde hjulmakeren skia, slik at de fikk et godt spenn og en fin tupp.

En gang Viggo Skaug hadde brukket skiene sine, fikk han fem kroner av faren sin for å dra opp på Østby, der de visnok hadde bra trevirke liggende. Viggo fikk en lang planke av Gystad på Østby. Han tilbød seg å betale for den, men bonden ville ikke ha penger. Viggo dro derfor videre ned til hjulmakeren for å få ham til å lage ski. Hjulmakeren lagde selvfølgelig ski til guttungen, men da Viggo skulle betale, sa hjulmakeren at dersom han fikk det som hadde blitt til overs av planken, så var det greit. Den dagen kom Viggo Skaug hjem med splitter nye ski under armen og fem kroner i lomma.

Hjulmakerverkstedet var nok ingen lønnsom geskjeft i de harde krigsårene, men den gamle hjulmakeren nektet allikevel å påta seg arbeide for tyskerne. Han sa bare at han ikke hadde kapasitet til å reparere tysk utstyr. Riktignok var han en fattig hjulmaker, men noen landssviker ville han ikke være.

Hjulmakerverkstedet ved Tangenelva, fotografert en kald vinterdag.

Karl Bråthen

Sønnen Karl Bråthen (1917-1998) hadde jobbet på verkstedet sammen med faren i mange år. De hadde hver sin arbeidsbenk i verkstedet og drev hver for seg. Utover på 1950-tallet ble det vanskelig å få oppdrag og mange småbedrifter måtte legge ned på grunn av de store bedriftene som kom. I 1961 ga Karl opp og flyttet ut av hjulmakerverkstedet for å søke seg jobb på bygg og anlegg, blant annet på T-banen i Oslo. Karl hadde kanskje innsett at en ny tid var kommet, men den gamle hjulmakeren nektet derimot å gi opp. Han fortsatte videre alene.

*Hans Bråthen demonstrerer hvordan lyset fungerte i hjulmakerverkstedet.
Foto: Egil Thoresen.*

I 1964 måtte også Aksel innse at det ikke lenger var grunnlag for drift og dessuten var han blitt en gammel mann. Driften de siste årene var utvilsomt en svært mager inntektskilde og regnskapsbøkene forteller sin triste historie. På tross av at Aksel trofast betalte sine avgifter og sin leie til stat og kommune, var det dessverre ikke alle kundene hans som gjorde det samme.

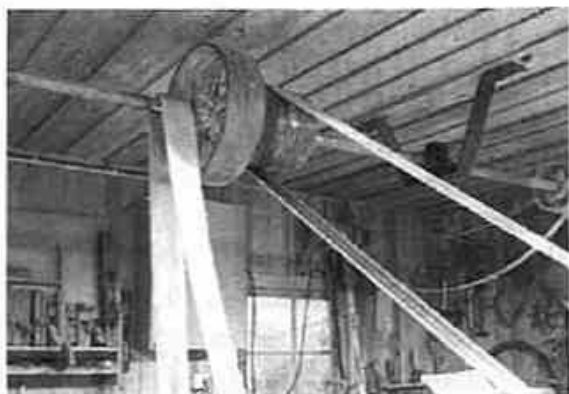
Mange kjente og til dels formuende Enebakknavn står oppført i regnskapsbøkene med merknaden "ubetalt". Det er både trist og ironisk at flere av de samme menneskene som satt på den ene siden av bordet og krevet inn penger, ikke betalte håndverkeren det de selv skyldte. Dessverre var ikke Aksel Bråthen den eneste håndverkeren som hadde dette problemet. På bakgrunn av den dårlige økonomien gikk situasjonen etterhvert sterkt inn på den gamle hjulmakeren og det er med dårlig skjult skuffelse at han avslutter sine regnskapsbøker 8. august 1964 med følgende ord:

"Har sluttet virksomheten på verkstedet. Kr 400,- i utestående fordringer har jeg i dag den 08-08-1964. Betalt kr. 40,- i omsetningsavgift til lensmann Strand".

Hjulmakeren førte sirlige og nøyaktige regnskapsbøker helt fra starten i 1906 og frem til slutten i 1964. Disse er tatt godt vare på og her kan man lett lese seg frem til hvem i bygda som betalte for seg, og hvem som ikke gjorde det.

Hjulmaker Aksel Milliam Hansen Bråthen døde i 1965
- 79 år gammel.

Det gamle hjulmakerverkstedet fungerer ennå. Det åpne reimsystemet er selvfølgelig helt ulovlig i vår tids verkstedsindustri, men, for hundre år siden måtte man finne seg i at arbeidsplassen var usikret.

Etter farens død besluttet Karl å ta vare på verkstedets maskiner og redskap. Han brukte søkktømmer fra Våg og satte opp et hus i Vågla som kunne romme både maskiner og redskap. Det gamle hjulmakerverkstedet ved Tangenelva ble deretter stående tomt. Kort tid senere ble det revet.

Egil Thoresen har nå overtatt det gamle verkstedet etter onkelen sin i Vågla og der inne finner man fortsatt de gamle maskinene og alle hjulmaker-redskapene inntakt.

Johannes Holt demonstrerer hvordan man etterbehandlet økseskaftene som hjulmakeren laget. Dette ble gjort med glasskår og Holt er en av få som ennå kan denne teknikken.

Rolf Solberg, Egil Thoresen og Johannes Holt i det gamle verkstedet.

Det gamle verkstedet er en uvurderlig lokalhistorisk skatt, som for lengst burde vært omgjort til et levende museum. Jeg har selv opplevd å få være med når Thoresen starter det gamle maskineriet og den eiendommelige lukten av gammelt hjulmakerverksted fyller luften.

Thoresen håper på sikt å få flyttet verkstedet inn i et hus hvor det kan være til glede og lærdom for kommende generasjoner. Og hvem sier at det gamle hjulmakerverkstedet ved Tangenelva ikke kan reises på ny, som et minne om en gammel hjulmaker og en svunnen tid. Kanskje kan vi på denne måten gi oppreisning til en gammel hjulmaker og betale tilbake noe av det våre egne forfedre unnlot å gjøre. For grunnmuren etter verkstedet står ennå der nede ved elva og området omkring er fortsatt ubebygget.

Og det siste hjulet Aksel Bråthen laget henger fortsatt på veggen i verkstedet.

Nede ved Tangenelva finner man fortsatt tuftene etter det gamle hjulmakerverkstedet.

Kilder:

Nedtegnelser etter Karl Bråthen, datert 7. april 1984.

Nedtegnelser etter Aksel Bråthen, datert 7. februar 1962.

Regnskapsbøker & journaler for Aksel Bråthens hjulmakerverksted fra perioden 1906-1964.

Birger Kirkeby: Enebakk bygdebok. - Bind III. Enebakk kommune 1991.

Muntlige kilder:

Johannes Holt, Rolf Solberg, Egil Thoresen & Viggo Skaug. Tidligere samtaler med Dagmar Svendsen, Borghild Bergersen & Kåre Strømsborg.

Henning Bergersen er født i Lørenskog i 1969, men oppvokst i Ytre Enebakk. Cand. Mag. fra Universitetet i Oslo med fagene historie og folkloristikk.

Har sin daglige arbeidsplass i Enebakk kommune. Skriver jevnlig for flere norske aviser og tidsskrifter.

Bygdedagen 2005

Lørdag 3. september gikk den årlige bygdedagen i Enebakk av stabelen for fjerde gang. Det ble en flott dag med opplevelser i fleng, nydelig vær og over tusen besøkende på bygdetunet, Ignarbakke og Engerholm.

Bygdedagen har allerede rukket å bli en populær tradisjon og som vanlig hadde en rekke enebakkinger funnet veien til Kirkebygda for å kose seg i det fine været. På bygdetunet var Enebakk historielag godt representert, med både omvisning, boksalg, utstilling av gamle flyfoto og ikke minst: Enebakkmesterskap i hestesko-kasting.

Det var god stemning på bygdetunet denne vakre lørdagen i September.

På bygdetunet hadde historelaget en flott utstilling av gamle flyfoto fra Enebakk.

Inne i hovedbygningen kunne man møte historielaget, representert ved Andreas Bøhler, Åse Killerud og Håkon Tysdal. Foto: Tone Eli Moseid.

Underholdning var det også plass til på bygdetunet.

Jubileumsmiddagen

Enebakk Historielag
50 ar

Lørdag 29. oktober feiret historielaget seg selv med jubileumsmiddag på Ignarbakke.

Tidligere historielagsleder Ase Killerud ble utnevnt til æresmedlem av Enebakk historielag. Hun har sittet sammenhengende som styremedlem siden 1983.

Hans Guslund kom som representant fra KOS-utvalget. Her i samtale med mangeårig historielagsmedlem Rolf Solberg.

**Enebakk Historielag
50 år**

*Professor Ottar Brox
holdt et flott foredrag.*

*Oddvar Skaug
var selvskreven
gjest under
jubileumsmiddagen.*

*Som en verdig
avslutning på en
fortreffelig kveld
dukket presten Jacob
Nicolaj Wilse opp i
skuespiller Erlend
Tveits skikkelse.*

En julaften i 1852

Av Kenneth Holter

Julesjemning i Ytterbygda! Huset vi ser på bildet er Buttelbakken, som ble revet på 1970-tallet for å gi plass til Mjør ungdomsskole. Buttelbakken lå omtrent der hvor skolekjøkkenet på ungdomsskolen befinner seg i dag.

V i våknet grytidlig den morgenen, far hadde allerede vært ute på låven og hentet juleneket som vi barna hadde vært med på å lage av førstegrøden på høsten, og straks var han tilbake med både neket og gårdsgutten, og kommanderte både meg og mine tre søstre med. Det var fortsatt mørkt ute, men sneen lå som et lysende hvitt teppe over gårdsplassen. Midt på gårdsplassen lå en trestang som far hadde fått laget til dagen i forveien. Jeg fikk lov til å feste havreneket til stangen før far og gårdsgutten reiste den og festet den i bakken. Dermed hadde vi sørget for at ingen småfugler skulle være sultne disse kommende juledagene.

Den samme omsorg viste vi dyrene i fjøset, som fikk det beste vi kunne by dem denne julemorgenen. Derefter samlet vi oss rundt bordet i stuen, far, mor, beste, gamlefar, mine søstre og jeg, for morgenmaten. Det var ikke noe stort måltid, vi hadde mye arbeid som ventet på oss. Det går alltid godt med de ting som gjøres ferdig på selve julaften, derfor var megen ferdigstillelse av arbeid utsatt til denne dagen.

God, gammeldags julestemning!

Mens mine søstre bar inn veden som husmenn og drenger hadde hugget opp i juleotta, og efter at mor og beste hadde ryddet ut innbo for å vaske det utendørs, startet jeg og far med rengjøringen innomhus. Far stod på bordet og børstet taket så sot og skitt la seg som et lag over hele stuen, og jeg børstet veggene rene med ferske einergrener. Til sist tok vi med oss bordet ut, der det ble vasket. Krakker og benker ble også vasket, kjeler, staker og ovner ble blankpusset. Sengetøyet ble også luftet og banket, og tjenestepiken bar inn ny halm fra fjøset og la i sengene. Imens hadde beste begynt gulvvasken i stuen. Gulvet ble skuret med vann og einer i to omganger, og når det hadde blitt rent, strødde hun finhakked einer over hele gulvet, og hele stuen duftet deilig av einer når rengjøringen var unnagjort. Det var selve lukten av jul for oss alle. Det ble også hengt opp furukvister i taket, og bestes hjemmevevde tepper ble hengt på veggene. Så var mor igang med matlagingen. Både pølser og griseribbe, og mye annen god mat skulle være ferdig til aftenmåltidet.

Jeg husker ennå de grufulle skrikene da grisen ble slaktet i grålysningen en drøy uke før jul. Jeg våknet brått av en fryktelig ulyd og skjønnte raskt hva som foregikk. Lyden kom nærmere, og brått gikk døren til stuen opp og inn kom først en kar som drog i et tau, så grisen, som hylte så styggelig at jeg måtte holde meg for ørene, derefter far og en husmannsdreng, og tilsist kom mor med matkoppen hun hadde brukt til å lokke med. Det var far som gav grisen nådestøtet med en kniv i brystet. Når alt livet var over, var jeg fort på bena for å være med på bearbeidingen av grisekroppen.

Det var grisetalg fra slaktingen som så ble brukt til å støpe julelys mens mor laget maten. Veker av ulltråd ble dyppet flere ganger i en bønne med kokende vann ispedd smeltet talg. Etter riktig mange dypp var talglaget tykt nok. Det var stas for oss barna å gjøre dette arbeidet, mens far og gårdsdrene gjorde unna annet arbeid på gården. Lysene skulle på spisebordet. Midt på dagen var det en veldig enkel middag som bestod av flatbrød dyppet i en fet kjøttkraft.

Så ble vaskestampen gjort klar. Stampen stod midt på fjøsgulvet, og alle hjalp til med å bære varmtvann fra gryten på kjøkkenet. Når så stampen var klar, var far førstemann oppi. Derefter gamlefar, beste, mor, og så oss barna, og tilslutt tjenestefolket. Når så alle hadde fått vasket seg og fått på seg rene klær, ble det skålet i dram. "Gledelig jul, og godt laug", skålte de. Også jeg fikk en slurk. Det brant i halsen.

Like etter at far hadde kommet ut av vaskestampen, var klokken slagen fem, og kirkeklokkene ringte julen inn. Far fór straks inn i stuen, hentet sin rifle fra veggen og ut på gårdsplassen for fyre av noen gledesskudd. Det tok ikke lang tid før det hørtes "svar" fra nabogården. Da var det stas å være den som løste det siste skuddet, og det gikk en god stund før både far og naboene var tomme for krutt. Det var en av naboene som fikk siste skudd.

Efter klokken fem skulle ingen lenger være ute, så efter fars skuddsalver kom alle inn i stuen, både tjenestefolk og husmenn var invitert til aftenmaten, som da var klar. To drenger bar inn en siste diger vedkubbe, så stor at den skulle vare i flere dager. Den var av god sort, tørr og fin, og den knitret og sprakte godt når den brant.

Vi barna fikk lov til å hjelpe til med dekking av bordet. Det ble dekket med en hvit duk, og flere staker med talglysene vi hadde dypet tidligere på dagen, og bordet var dekket med så mye mat vi bare kunne ønske. Før maten ble det bedt bordbønn, og min storesøster fikk lede an. Neste år er det kanskje min tur til å lede bordbønn?

Innimellom sang og fortellinger ble det skålet i dram og øl og jeg fikk smake juleølet som jeg hadde vært med på å brygge sammen med far og husmennene tidligere i desember.

Men da far tok frem sin bibel og leste høyt fra evangeliet, var det andektig stille rundt bordet, og vi barna måtte reise oss og stå under opplesningen.

Julemåltidet var ikke riktig over før etter midnatt, da takket vi hverandre for maten og ønsket hverandre gledelig jul.

Det som var igjen av maten lot vi bli stående på bordet, for dersom morfar, som døde i fjor, eller mormor eller en oldefar skulle finne det for godt å komme i løpet av natten, skulle de kunne ta seg tilrette. Og det siste som ble gjort før alle gikk til sengs i luftet sengetøy og frisk halm, var å tenne et nytt lys og sette det på julebordet. Det skulle brenne gjennom hele natten, til ære for morfar, mormor, oldefar og frelseren.

Kilder:

Hilding Celander: Nordisk Jul 1, 1928.

Henning Frederik Feilberg: Jul (bind 1-2). 1904.

Anders Heyerdahl: Urskogs Beskrivelse. 1882.

Bjarne Hodne: Glædelig jull! Glimt fra julefeiringens historie. 1982

J. S. Møller: Fester og højtider i gamle dage. 1933.

Martin P:n Nilsson: Julen, i Nordisk kultur XII (Årets højtider). 1938.

Amund Tande: Levnetsbeskrivelse. 1877.

Kristofer Visted & Hilmar Stigum: Vår gamle bondekultur. 1952.

Lily Weiser Aall: Julehalmen i Norge. 1953.

Kenneth Holter er født på Larkollen i 1979. Cand. Mag. med irsk-gælisk grunnfag fra Universitetet i Oslo, historie grunnfag fra Høgskolen i Vestfold og arkeologi mellomfag fra Universitetet i Bergen.

Arbeider i næringsmiddelindustrien og sper på inntekten med slektsforskeroppdrag.

ENEBAKK HISTORIELAG

Styret 2004 - 2005:

Leder - Andreas Böhler
Nestleder - Johan Ellingsen
Kasserer - Eva Kristoffersen
Sekretær - Ivar Bakke
Styremedlem - Åse Killerud
Styremedlem - Håkon Tysdal
Styremedlem - Sven Johansen

Kontakt: Andreas Böhler
Tlf. 64 92 60 95 / E-post: andreas@bohler.nu

Redaktør av Ign:
Henning Bergersen.
Tlf: 45 25 16 94 / E-post: henning@omvendt.net

Arrangementskomite:
Arne Østerby
Inger Marie Flateby
Odd Gustund

IGN © 2005 Enebakk Historielag
ISSN: 1501-4479
Redaktør: Henning Bergersen
Sats: Sirius Produksjoner
Utgiver: Enebakk Historielag
Trykk: BIAS Trykk AS

IGN utkommer 4 ganger pr. år.

Stromsborg & Enersen A.s

1912 ENEBAKK

Autorisert elektroentreprenør
Alt innen elektrisk installasjon

Tlf. 64 92 63 00
Fax 64 92 62 20
Email: post@stromsborg.no

EiFag

NÅR DU TRENGER EN ELEKTRIKER

BYGG- OG TØMMERMESTER

Per-Erik Østlie a.s

1914 YTRE ENEBAKK - Telefon: 64 92 39 39

1914 Ytre Enebakk. Tlf. 64 92 39 39

... din lokale byggmester...

- Fagkunnskap gir trygghet

RØRLEGGERFIRMA

KJELGAARD AS

Olloveien 22
1914 Ytre Enebakk
Telefon: 64 92 46 38
Telefax: 64 92 44 83
Bank: Gjensidige NOR
Bankpro: 1643, 12, 31484
Foretakings NO 987 575 352 M.a.

-fagkunnskap gir trygghet

ALT I ARBEID I VVS UTFØRES
LEVERANDØR AV THARMA VARMEPUMPER

- Alt innen parabol og antenner
- Salg & service

E.F.I. Installasjon

Tlf. 900 18 827

Enebakk Regnskapskontor a/s

Din samarbeidspartner innen økonomi

N•A•R•F

- Regnskap - lønn - fakturering
- Årsoppgjør - selvangivelser
 - skatteberegning
 - budsjettering
 - konsulenttjenester

Telefon 64 92 63 03

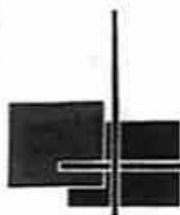
Fax 64 92 71 66

e-post:

e-regnsk@online.no

Krokengveien 10

1912 Enebakk

Malermester Widar Lund

Tlf: 913 55 275 - 950 87 977

Vi utfører: Malerarbeider Ute/inne
Gulvlegging Våtrom
Tapetsering